Obraz cirkvi, kresťanstva a veriacich v mainstreamových liberálnych médiách na Slovensku

The image of the church, Christianity and believers in the mainstream liberal media in Slovakia

Abstrakt:

Príspevok odpovedá na výskumnú otázku, ako liberálne médiá prezentujú náboženstvo a veriacich. Vychádza z obsahovej analýzy 307 textov dvoch celoslovenských denníkov (SME a N). Do vzorky boli zaradené názorové texty (komentáre, glosy, fejtóny, analýzy) za obdobie 13 mesiacov (júl 2020 – júl 2021). Použité boli metódy atribúcie (aké vlastnosti a príčiny správania prisudzuje autor svojmu objektu) a lexikálno-sémantickej analýzy (aké expresívne výrazové prostriedky sa používajú).

Kľúčové slová: liberáli, konzervatívci, expresivita, atribúcia, médiá, cirkev, náboženstvo

Abstract:

The paper answers the research question of how liberal media present religion and believers. It is based on the content analysis of 307 texts of two all-Slovak daily newspapers (SME and N). Opinion texts (editorials, columns, analysis) for a period of 13 months (July 2020 – July 2021) were included in the samples. The methods of attribution (what characteristics and causes of behavior the author attributes to his object) and lexical-semantic analysis (what expressive words are used) were used.

Key words: liberals, conservatives, expressivity, attribution, media, church, religion

Úvod a stav problematiky

V aktuálnom spoločenskom diskurze možno sledovať čoraz vypuklejší kontrast konzervatívneho a progresívneho. Ukazuje sa, že tento konflikt – označovaný aj výrazom „kultúrna vojna“, ktorý veľmi explicitne akcentuje „bojové“ nasadenie sporných strán – neoddeliteľne súvisí s náboženstvom, konkrétne s kresťanstvom, pretože ide o konflikt západnej civilizácie odchovanej na kresťanstve a nesúcej kresťanské kultúrne dedičstvo. Už v 70. rokoch 19. storočia, keď pojem kultúrna vojna vznikol Nemecku, bol Bismarckov zápas orientovaný priamo proti Katolíckej cirkvi. Po neskoršom oživení tohto pojmu v sociológii a príbuzných vedách na začiatku 90. rokov 20. storočia[1] sa ujala jeho interpretácia v zmysle

[1] J. D. Hunter, *Culture Wars: The Struggle to Define America,* New York 1992.

konfliktu medzi ortodoxnými a progresívnymi príslušníkmi rôznych náboženstiev, etník, tried, politických strán atď. Pričom sa potvrdzuje, že ortodoxné/progresívne zložky naprieč rôznymi náboženstvami a inými inštitúciami či skupinami sú si navzájom bližšie než ortodoxní a progresívni zástupcovia vnútri vlastných komunít[2]. V tomto zápase ide o moc nad spoločenskou definíciou správneho a nesprávneho[3], o „privilégium formovať morálny poriadok“[4]. Problematika kultúrnej vojny je rozpracovaná aj v kresťanskom teologickom a spoločenskom prostredí, pričom za bojujúce strany sa považujú „dve odlišné chápania a realizácie kultúry ľudského bytia“[5], pre ktoré sa ujali pomenovania pochádzajúce od pápeža Jána Pavla II.: kultúra života a kultúra smrti[6].

Na významnú úlohu viery v aktuálnych kultúrno-etických sporoch sme poukázali v jednom staršom výskume[7] postavenom na analýze mediálnych textov o slovenskom referende o rodine[8]. Pracovali sme metódou tematickej a argumentačnej mediálnej analýzy doplnenej hĺbkovými rozhovormi s exponovanými novinármi. Identifikovali sme dva kľúčové argumentačné základy – otázku prirodzenosti a odpor voči manipulácii –, z ktorých vychádzajú diametrálne odlišné presvedčenia. Ukázalo sa, že ich vektor závisí od osobnej náboženskej viery, teda od uznávania Božej autority. Veriaci vnímajú odklon od Božieho plánu ako nebezpečný, neveriaci nie. Na základe toho sme vyslovili tvrdenie, že obísť náboženské východisko nie je v takýchto diskusiách možné.

Je pritom zaujímavé, až paradoxné, že takéto vyhrotené vnímanie náboženstva a osobnej náboženskej viery – na póloch „za“ a „proti, bez medzipriestoru tolerancie a dialógu – je typické práve pre Slovensko ako tradične religióznu krajinu. Náš nedávny výskum[9] zameraný na mediálnu argumentáciu o cirkevných témach počas pandémie kovidu (zatváranie kostolov a rušenie verejných bohoslužieb) ukázal pozoruhodnú diskrepanciu medzi mediálnou komunikáciou na Slovensku a v Českej republike, označovanej za „najateistickejšiu krajinu Európy“ (tab. č. 1). Výsledky prekvapivo ukázali, že kým slovenské sekulárne médiá sa výrazne vymedzovali voči cirkvi, kritizovali ju a emotívne na ňu útočili, v českých médiách

---

[2] J. D. Hunter, *The Cultural War and the Sacred/Secular Divide: The Problem of Pluralism and Weak Hegemony*, „Social Research“ 2009, nr 4, s. 1 316; R. Dreher, *Benediktova voľba,* Bratislava 2017, s. 177.
[3] P. Buchanan, *The Cultural War for the Soul of America*, „Patrick J. Buchanan – Official Website“ 1992, 14. 9. 1992. Dostupné na: http://buchanan.org/blog/the-cultural-war-for-the-soul-of-america-149.
[4] J. D. Hunter, *The Cultural War and the Sacred/Secular Divide: The Problem of Pluralism and Weak Hegemony*, s. 1 319.
[5] A. Rakús, *Radikálny feminizmus v kultúrnej vojne*, w „Impulz“ 2005*,* nr 2, dostupné na: http://www.impulzrevue.sk/article.php?25.
[6] Ján Pavol II, *Evangelium vitae* [encyklika], 1995. Dostupné na: https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae, čl. 21, 28, 50, 87, 95; D. Jeffreys, *Euthanasia and John Paul II's "Silent language of profound sharing of affection: Why Christians should care about Peter Singer,* „Christian Bioethics“ 2011, nr 3, s. 360.
[7] T. Rončáková: *Faith as a Starting Point in the Public Discourse*, „Studia theologica“ 2018, nr 4, s. 113–139.
[8] Referendum sa konalo vo februári 2015 a vyvolalo na Slovensku nezvyklo vášnivú spoločenskú debatu. Iniciovala ho Aliancia za rodinu s podporou slovenskej Katolíckej cirkvi. Odpovedalo sa v ňom na tri otázky: 1. o možnosti nazvať aj partnerstvá homosexuálov manželstvami; 2. o možnosti adopcie detí rovnakopohlavnými pármi; 3. o možnosti odmietnuť v škole sexuálnu výchovu (a výchovu o eutanázii), ak rodič nesúhlasí s jej obsahom. Štvrtú otázku o možnosti prisúdiť homosexuálnym partnerstvám rovnaké práva, aké patria manželstvu, prezident na základe negatívneho posudku Ústavného súdu SR nevyhlásil. Referendum bolo neplatné, lebo sa na ňom zúčastnilo iba 21,4 % voličov, pričom na Slovensku je potrebná nadpolovičná účasť voličov. Spoločenská (a mediálna) diskusia pred referendom bola veľmi vyhrotená, búrlivá a emotívna.
[9] T. Rončáková, *Closed churches during a pandemic: liberal vs. conservative and Christian vs. atheistic argumentation in the media*, „Journalism and media” 2021, nr 2, s. 225–243.

sme takýto prístup vôbec (!) nezaznamenali, naopak, práve v sekulárnych médiách bol veľmi silný argument významu viery a cirkvi pre život spoločnosti. Médiá dávali priestor informáciám o kreatívnych aktivitách cirkví počas pandémie, vyzdvihovali snahu cirkví byť ľuďom nablízku a pomáhať im, reflektovali zvýšený záujem ľudí o duchovné záležitosti.

Tab. č. 1: Náboženská príslušnosť občanov Slovenskej a Českej republiky podľa sčítania ľudu v r. 2021.

	bez nábožen-skej viery	neuvede-né	veriaci bez prísluš-nosti	Rímsko-katolícka cirkev	Grécko-katolícka cirkev	Evanjelická cirkev	iní kresťa-nia	Kresťa-nia spolu
Česká republika	47,77 %	30,05 %	9,12 %	7,04 %		0,31 %	0,22 %	**7,57 %**
Slovenská republika	23,79 %	6,49 %		55,76 %	4,00 %	5,27 %	3,29 %	**68,32 %**

Výskumné otázky zamerané na vzťah mediálnej argumentácie v oblasti citlivých kultúrno-etických tém a náboženstva sme posunuli ešte ďalej v nedávnom výskume konzervatívno-liberálnej[10] atribúcie a expresívneho vyjadrovania. Pýtali sme sa, ako liberáli vnímajú konzervatívcov, aké vnútorné príčiny a osobné charakteristiky vidia za ich názormi a správaním – a naopak, ako vnímajú konzervatívci liberálov. Popri tom sme zaznamenávali, aké expresívne výrazy používajú jedni i druhí, keď sa navzájom častujú. Aj výsledky tohto výskumu poukázali na veľmi významnú úlohu cirkvi, náboženstva, viery v atributívnych a argumentačných procesoch a vo voľbe jazykových prostriedkov. V tomto texte preto predstavíme výstupy týkajúce sa postoja mainstreamových liberálnych médií na Slovensku ku kresťanstvu, k cirkvi a veriacim:

- aké atribúty im prisudzujú,
- ako na nich reagujú,
- akými slovami sa o nich vyjadrujú.

Metodológia

Odpovede na tieto otázky sme hľadali kombináciou dvoch metód: atributívnou metódou a doplnkovo lexikálno-sémantickou analýzou zameranou na expresíva.

Atribúcia

[10] Označovanie dvoch strán súčasných kultúrno-etických sporov sa rôzni v závislosti od historických, spoločenských a kultúrnych kontextov. V našom slovenskom prostredí je najzaužívanejší protiklad konzervatívny – liberálny a tieto pomenovania preferujeme aj v predloženom texte. Ku konzervatívnemu (konzervativizmu) sa však ešte pridružuje pojem pravicový, k liberálnemu (liberalizmu) pojmy ľavicový a progresívny. Zároveň treba zdôrazniť, že kultúrno-etický význam týchto pojmov je iný ako ekonomický, ktorý predstavuje iba výsek konzervatívnej či liberálnej filozofie (M. Cíbik, *Liberáli a tí druhí,* Bratislava 2017, s. 16).

Výraz atribúcia označuje proces prisudzovania, ktorý a veľmi podrobne a zaujímavo opisuje atributívna teória. Rozvinula sa v druhej polovici 20. storočia v sociálnej psychológii[11]. Sústredila sa na otázku „prečo", na hľadanie príčin javov a svojho i cudzieho správania. Odveká potreba odpovedať si na tieto „prečo" robí z ľudí akýchsi „naivných psychológov"[12] alebo „common sense psychológov"[13] vystupujúcich v úlohe „sudcov"[14]. Samozrejme, tento proces je amatérsky, iracionálny[15] a zaoberá sa skôr predpokladanými než skutočnými príčinami[16]. Preto atribúciu sprevádza množstvo predsudkov a chýb, na čele s tzv. self-serving bias, keď zlé činy druhých vysvetľujeme ich osobnými nedostatkami a dobré vonkajšími okolnosťami a u seba postupujeme presne naopak[17]. To však metódu atribúcie nediskvalifikuje, práve naopak, pretože naším cieľom nie je zistiť príčiny, aké „sú", ale príčiny, aké „sú prisudzované".

Atributívna teória počas vyše polstoročia svojej existencie dokázala svoju plodnosť, vytlačila menej komplexné teórie (napr. teóriu kognitívnej disonancie alebo theory of risk-taking[18]), prerástla samu seba a v súčasnosti už hovoríme skôr o atributívnych teóriách, resp. o sete teórií[19], hoci pre zjednodušenie naďalej používame singulár. Medzi najznámejšie rozšírenia atributívnej teórie mimo rodnej sociálnej psychológie patrí práca Bernarda Weinera v oblasti motivačnej teórie a edukačnej psychológie[20]. Weiner sa sústredil na vyhodnocovanie príčin úspechov a neúspechov, keď jednotlivec uvažuje o sebe samom (nie o druhých) a snaží sa zmysluplne nastaviť svoje budúce konanie (napr. či má zmysel pokračovať v učení sa alebo inom úsilí).

V našom výskume sme sa sústredili na vnútornú, resp. dispozičnú atribúciu[21] zameranú na správanie druhého (nie vlastné) vo vzájomnom vzťahu konzervatívcov a liberálov. Ako poznamenal Harold Kelley[22], na vnútornú atribúciu sme náchylní, keď správanie druhého posudzujeme ako nekonsenzuálne (iní tak nekonajú), konzistentné (koná tak vždy) a bez rozdielu (koná tak voči každému). To sa týka jednotlivcov, ale aj celých sociálnych skupín

---

[11] F. Heider, *The Psychology of Interpersonal Relations,* New York 1958; H. H. Kelley, *Attribution theory in social psychology*, w *Nebraska Symposium on Motivation,* ed. D. Levine, Lincoln, NE 1967*,* s. 192–240; E. E. Jones, D. E., Kanouse, H. H. Kelley et al., *Attribution: Perceiving the Causes of Behavior,* Morristown 1972.

[12] F. Heider, *The Psychology of Interpersonal Relations,* New York 1958.

[13] H. H. Kelley, *Attributions in social interaction*, Morristown 1971.

[14] B. Weiner, *Human motivation: metaphors, theories and research*, Newbury Park 1992.

[15] V. Manusov, *Attribution Theories: Assessing Causal and Responsibility Judgments in Families,* w *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives,* ed. D. O. Braithwaite, L. A. Baxter, Thousand Oaks, CA, London, New Delhi 2006, s. 181–196.

[16] S. Kasap, F. Ünsal, *Attribution Theory and Language Learning*, „Research in Language and Education: An International Journal [RILE]" 2021, nr 2, s. 111–118.

[17] J. Schmitt, Julien, *Attribution theory*, w *Wiley Encyclopedia of Management, vol. 9. Marketing,* New York 2015; X. Wang, S. Kulich, *Attribution theory*, w *The SAGE encyclopedia of intercultural competence,* Thousand Oaks, CA, London, New Delhi 2015, s. 26–28.

[18] B. Weiner, *Wither attribution theory?,* „Journal of Organizational Behavior" 2019, nr5, s. 603–604.

[19] V. Manusov, *Attribution Theories: Assessing Causal and Responsibility Judgments in Families,* w *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives,* ed. D. O. Braithwaite, L. A. Baxter, Thousand Oaks, CA, London, New Delhi 2006, s. 181–196.

[20] B. Weiner, *Attribution theory*, w *International Encyclopedia of Education,* vol. 6, 2010, s. 558–563, dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470479216.corpsy0098.

[21] F. Heider, *The Psychology of Interpersonal Relations,* New York 1958.

[22] H. H. Kelley, *Attributions in social interaction*, Morristown 1971.

a súvisí s pestovaním stereotypov[23]. Ako konštatovali Steve J. Kulich a Xiaoling Wang[24], tento proces závisí od vnútorných nastavení prisudzujúcej osoby.

Expresivita

Expresivitu skúmame v oblasti lexikológie a štylistiky[25]. Jazykovedné bádanie v oblasti expresivity sa odvoláva na Ch. Ballyho, „ktorý prvý pozoroval fungovanie expresivity v rozsahu celého jazykového systému, prvý postavil protiklad nocionálny – emocionálny (expresívny), prvý študoval nielen prostriedky jazykovej expresivity, ale aj pramene expresivity (jazyk, indivíduum, situácia) a rozmanité postupy expresivity“[26]. Prístup Ch. Ballyho bol svojský v tom, že priamo spájal dva typy jazyka (intelektuálny a expresívny) s dvoma typmi myslenia (nocionálne a emocionálne).

Emocionalita sa spočiatku v mnohých práca s expresivitou stotožňovala. E. Stankiewicz[27] napr. rozlišoval dva póly jazykového systému – kognitívny a emotívny –, pričom emotívnosť a expresívnosť chápal ako jedno. To azda platí, avšak podrobnejšie práce nadraďujú expresívnosť nad emocionálnosť v zmysle, že každý jav spojený s emóciou je expresívny, ale nie naopak[28]. M. Ivanová-Šalingová chápe povahu expresívneho príznaku „ako takú, ktorá sa neviaže iba na citovosť, na cit, emóciu, ale širšie, na evokáciu, na vzruchy zmyslové, prvky vôľové i zážitkové“[29]. Na expresivite sa teda podieľajú prvky emocionálne aj hodnotiace[30] a expresívne vyjadrovanie nadobúda citové a/alebo vôľové zafarbenie[31].

Už Ch. Bally si všimol, že expresívny príznak slova býva stály alebo situačný (on hovoril o jazykovej, individuálnej a situačnej expresivite) a túto skutočnosť sa rôznym spôsobom pokúšali uchopiť jeho nasledovníci, rozlišujúc napr. konštantné a kontextové expresívne zafarbenie[32], objektívnu a subjektívnu expresívnosť[33], konštantný a aktualizovaný expresívny príznak[34], inherentnú a adherentnú expresívnosť[35]. Prvá je lexikalizovaná, druhá nie.

---

[23] J. Jaspars, M. Hewstone, *Social categorization, collective beliefs, and causal attribution,* w *The social psychological study of widespread beliefs*, ed. C. Fraser, G. Gaskell, Oxford 1990, s. 121–141.
[24] X. Wang, S. Kulich, *Attribution theory*.
[25] V rámci štylistickej príznakovosti lexiky pracovali s využitím expresívnosti napr. J. Findra (*Štylistika slovenčiny.* Martin 2004, s. 18) alebo M. Horváth (*Štylistika súčasného slovenského jazyka,* Bratislava 2016, s. 104).
[26] M. Ivanová-Šalingová, *Expresívny príznak*, „Jazykovedný časopis“ 1970, nr 2, s. 310.
[27] E. Stankiewicz, *Problems of Emotive Language,* w *Approaches to Semiotics,* Hague 1964, s. 259–260.
[28] J. Zima, *Expresivita slova v současné češtině*, Praha 1961, s. 6, 8; J. Mistrík, *Štylistika. 4. vyd.* Bratislava 2021, s. 80)
[29] M. Ivanová-Šalingová, *Z výskumov expresivity,* w *Jazykovedné štúdie XII*, Bratislava 1974, s. 155.
[30] M. Ivanová-Šalingová, *Expresívny príznak*, s. 302.
[31] M. Ivanová-Šalingová, *Expresívny príznak,* s. 307.
[32] E. Stankiewicz, *Problems of Emotive Language,* w *Approaches to Semiotics.*
[33] H. Happ, *Die lateinische Umgangssprache und die Kunstsprache des Plautus*, „Glotta“ 1967, nr 1–2, s. 60–104.
[34] M. Ivanová-Šalingová, *Z výskumov expresivity.*
[35] J. Zima pridáva ešte tretiu, kontextovú expresívnosť, avšak upozorňuje, že tá je štylistický a nie lexikálny jav. Je jedným z javov štylistickej príznakovosti, keď sa – bez zmeny významu – použije v prejave výraz z inej štýlovej vrstvy, typicky napr. z iného jazyka (*náš chlpáčik vyložil na chodník úctyhodné excrementum*). Pomenovanie tohto typu expresivity kontextovou nepovažujeme za šťastné, keďže sa – aj vzhľadom na

Inherentne expresívne sú slová, ktorých expresívny charakter je zrejmý aj bez kontextu; „ich expresívnosť je neoddeliteľnou súčasťou ich významu, často súvisí s ich hláskovou podobou a veľmi často i s typickou slovotvornou podobou“[36]. Za spoločný znak inherentne expresívnych lexém možno označiť nápadnosť (*drichmať, spinkať, čaptoš*). Adherentne expresívne slová nie sú „nápadné“ za normálnych okolností, avšak stávajú sa takými v určitom kontexte (*skákať do reči, vyletieť zo skúšky*).

Expresívne slová nadobúdajú kladný alebo záporný významový odtienok a na základe toho rozlišujeme v skupine tých lexikalizovaných napr. pejoratíva, vulgárne slová, ironické, žartovné a posmešné slová (negatívny význam), familiárne slová, hypokoristiká, detské slová, eufemizmy (pozitívny význam)[37]. Úlohou všetkých (aj nelexikalizovaných) je zaujať príjemcu, dlhšie udržať a lepšie zužitkovať jeho pozornosť (zabaviť ho, rozčúliť, pohoršiť, dojať, presvedčiť...). Práve táto funkcia expresív sa vynikajúco uplatňuje v publicistickom štýle, osobitne v jeho postojovo a persuazívne orientovaných žánroch. Ony tvorili našu výskumnú vzorku, na ktorej sme skúmali lexikálnu expresivitu inherentnú aj (a najmä) adherentnú, a to na ploche slov a slovných spojení. Keďže pre riešenie nášho výskumného problému bola dôležitá skôr významová (obsahová) než formálna rovina expresívnosti[38] a postojová, hodnotiaca zložka expresív, inherentný a adherentný charakter sme pri analýze nerozlišovali, ale narábali sme s oboma druhmi slov súhrnne.

Výskumná vzorka

V rámci výskumu sme pracovali s textami liberálnych aj konzervatívnych médií a výsledky sme porovnávali; na účely tohto textu však použijeme len výstupy získané z liberálnej časti vzorky. Tvorili ju príspevky z dvoch celoslovenských denníkov – SME a Denník N –, ktoré majú tlačené aj onlinové vydanie. Oba majú liberálno-progresívnu orientáciu (ako, napokon, všetky celoslovenské tlačené denníky; konzervatívne vychádzajú iba online). Sledovali sme onlinové verzie denníkov v čase od júla 2020 do júla 2021 (13 mesiacov). Vyberali sme názorové texty (komentáre, glosy, fejtóny, stĺpčeky) tematicky orientované na niektorú z oblastí kultúrnej vojny. Získali sme spolu 307 textov, s miernou prevahou príspevkov z denníka SME (tab. č. 1).

Tab. č. 2: Celkový počet textov.

terminológiu, akú zvolili iní bádatelia (porov J. Furdík, *Slovenská slovotvorba,* Prešov 2004, s. 123; E. Stankiewicz, *Problems of Emotive Language*, s. 259; M. Ivanová-Šalingová, *Expresívny príznak*, s. 163; J. Mistrík, *Štylistika*, s. 37) – môže mýliť s druhým typom lexikálnej expresivity popri inherentnej, konštantnej, objektívnej, lexikalizovanej (J. Zima, *Expresivita slova v současné češtině*). V Českej lingvistike sa Zimova koncepcia ujala, kopíruje ju napr. M. Křístek v *Novom encyklopedickom slovníku češtiny* (*Expresivum*, w *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny,* ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, 2017, dostupné na: https://www.czechency.org/slovnik/EXPRESIVUM).

[36] J. Zima, *Expresivita slova v současné češtině*, s. 10.

[37] T. Rončáková, Z. Vandáková, *Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v novinárskych textoch,* Ružomberok 2020, s. 38.

[38] Porov. M. Ivanová-Šalingová, *Z výskumov expresivity*, s. 164.

Denník N	143	47%
SME	164	53%
Spolu	**307**	100%

Zistenia

Atribúty

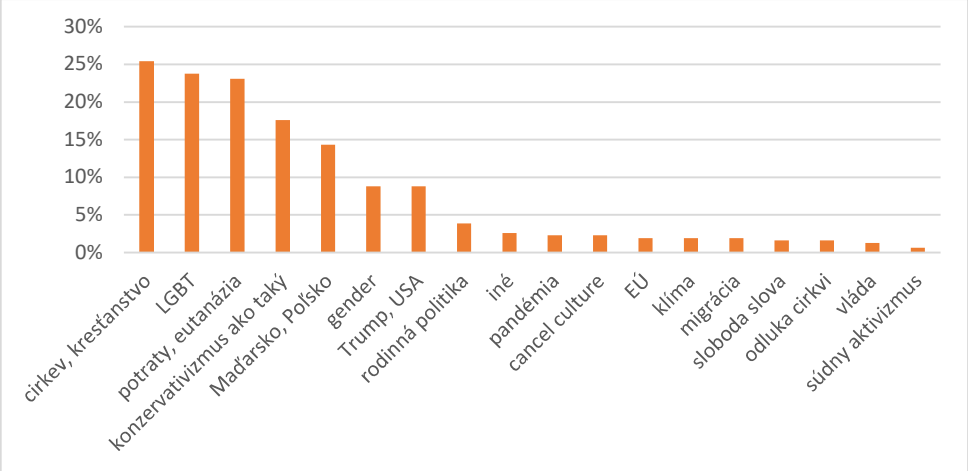
Na lepšie uchopenie atributívneho procesu niektoré výskumné metódy uplatňujú trojkrokový postup: okrem samotnej atribúcie zaznamenávajú stav pred ňou (vstup) a stav po nej (výstup). Aj my sme aplikovali tento prístup a ako doplnkové ukazovatele sme zaznamenávali tému novinárskych textov (vstup) a postoj, ktorý autori zaujali (výstup).

V kvantitatívno-kvalitatívnej obsahovej analýze sme v každom texte určovali (popri identifikačných premenných, ako názov média, dátum, autor) tri analytické premenné (Scherer 2004):

- vstup: konkrétny kultúrno-etický problém, na ktorý text reagoval;
- atribút: charakterové črty a dôvody postojov a správania, ktoré autor textu pripisoval názorovým oponentom;
- výstup: autorovu reakciu na daný problém.

V kategórii **vstupu** (graf č. 2) sa v súvislosti s kultúrnou témou objavovala najčastejšie práve téma cirkvi a kresťanstva. Liberálnych komentátorov iritovala dokonca viac ako typické konfliktné témy týkajúce sa LGBT komunity, potratov či genderu.

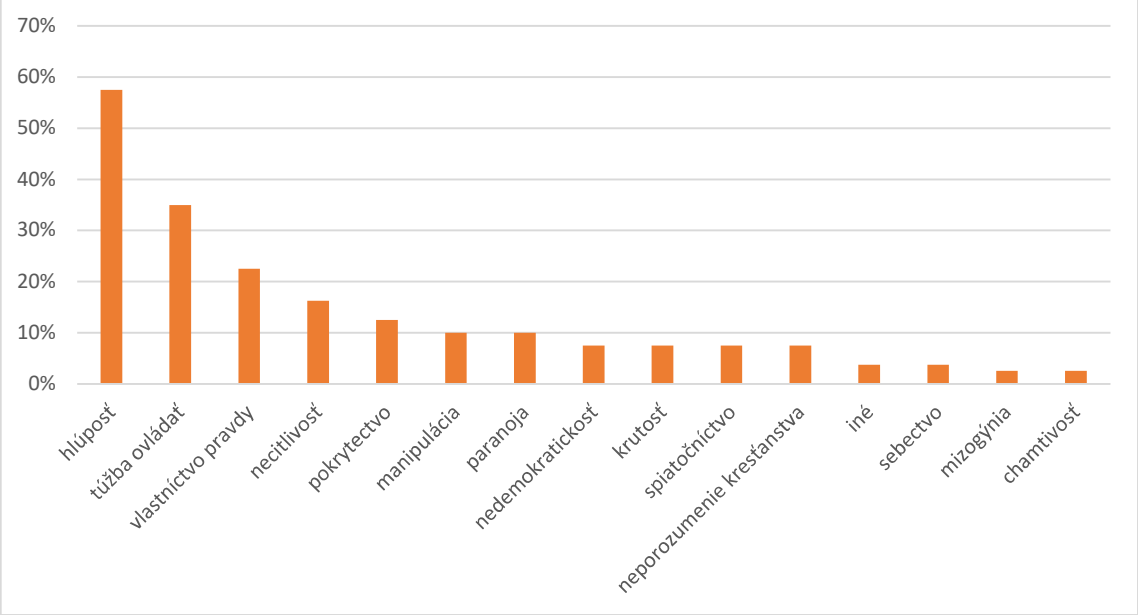
Graf č. 1: „Vstupy“ v liberálnych médiách.

Atribúty a výstupy sme už skúmali výlučne na vzorke textov z tematickej kategórie cirkvi a kresťanstva (spolu 80 textov – z toho 36 publikovaných v *Denníku N* a 44 v denníku *SME*).

Kategória **atribútu** (graf č. 4) je z hľadiska nášho výskumného cieľa najvýznamnejšia. Zaznamenávali sme v nej, aké príčiny zmýšľania a konania pripisujú liberáli aj konzervatívci svojim názorovým oponentom: aké charakterové črty, morálne nastavenia, osobnostné predpoklady u nich predpokladajú. Jednoznačné prvenstvo tu získala kategória nerozumnosti (58 %). Znamená to, že viac než polovica liberálnych komentátorov prisudzovala svojim názorovým proťajškom mentálnu obmedzenosť a zadubenosť, pre ktorú podliehajú (náboženskej) ideológii a radikalizujú sa, súc neschopní uchopiť celú škálu problémov, uzavretí v pohodlnej čierno-bielosti. Konzervatívci boli v liberálnych komentároch označovaní za fanatikov, fundamentalistov, doktrinárov, dogmatikov, vazalov Vatikánu. Boli vnímaní ako bigotní, rigidní, úzkoprsí, frustrovaní, utopickí. Liberáli im prisudzovali magické myslenie, predsudky, stereotypy, náklonnosť ku konšpiráciám a hoaxom. Považovali ich za mentálne menej zdatných, nevzdelaných, neinteligentných, necivilizovaných, ba často priamo za blbých, primitívnych, ovce, ktoré nerozmýšľajú, len veria. Sú preto divní, smiešni, trápni, tragikomickí. Ale aj nebezpeční, lebo veria v reálne pôsobenie nadprirodzených síl a svoju ideológiu stavajú nad vedecké poznanie.

Graf č. 2: „Atribúty“ v liberálnych médiách (na adresu konzervatívcov).

V kategórii túžby po moci (35 %) možno rozlíšiť dve tendencie. Slabšia sa týkala politických ambícií konzervatívcov. Liberáli ich vnímali ako prahnúcich po moci, realizujúcich svoju ideológiu za každú cenu a veľmi pragmaticky. Neberú ohľad na skutočné dobro ľudí a majú autoritárske sklony. Výraznejšie sa však tento atribút uplatňoval v akejsi mikrorovine, keď sa túžba ovládať druhých chápala ako chorobná potreba konzervatívcov starať sa do životov jednotlivcov, pchať sa im do svedomia, rozhodovať o nich, kontrolovať ich, diktovať im, ako majú žiť, potláčať ich osobné slobody. Viackrát sa tento atribút viazal na kontrolu ženských tiel (najmä v súvislosti s potratmi, ale aj genderovou agendou). Frekventovaná bola metafora zízania do cudzích spální: *„na špičkách a so zdvihnutým*

obočím"[39]. To všetko robia konzervatívci na základe svojej ideológie (čiže *„katechizmu"*[40]), takže úplne neprípustne nanucujú druhým na individuálnej aj politickej úrovni *„zjavené veci"*[41].

S odskokom, avšak s viac než pätinovým podielom, sme evidovali atribút vlastníctva pravdy (23 %). Táto kategória zdanlivo úzko súvisí s túžbou ovládať, avšak v tomto prípade sa „bohorovnosť" nepremieta do agresivity či nespravodlivosti, ale uspokojuje sa so subjektívne prežívanou morálnou nadradenosťou. Liberáli prisudzovali konzervatívcom pýchu, morálnu nadutosť, spasiteľský syndróm. Prekážalo im, že sa považujú za vyvolených a dovoľujú si vysvetľovať Božie úmysly a vôľu. Považovali ich za nebezpečných, lebo nadraďujú svoje hodnoty demokracii a svoj podivné náboženské presvedčenia pretláčajú politicky i legislatívne a nanucujú ich všetkým.

Nasledoval atribút necitlivosti (16 %). Liberáli vychádzali najmä z potreby (a absencie) ľudskosti. Konzervatívcov vnímali ako neláskavých, bezcitných, neúctivých voči druhým, slepých a hluchých voči ich potrebám a právam. Upierajú im dôstojnosť a svojím správaním ich zraňujú. Tieto ich tvrdé postoje sa dotýkajú najmä žien (týraných, absolvujúcich potraty, túžiacich po dieťati z umelého oplodnenia...), ale aj rôznych iných ľudí prežívajúcich trápenie (sexuálne zneužívané deti, migranti, LGBT osoby...).

Desať a viac percent dosiahli ešte atribúty pokrytectvo (13 %), manipulácia a paranoja (po 10 %). V kategórii manipulácie sa ocitli najmä presvedčenia liberálov, že konzervatívci sú vnútorne zákerní a perfídni, nespravodlivo žiadajú pre seba viac, ako im prináleží, a neštítia sa pritom postupovať neférovo, klamať, pretláčať svoju agendu „poza bučky", šikovne kľučkujúc na úkor oponentov. Týka sa to napr. legislatívnych podvodov, obsadzovania súdov, prekrúcania vedy vo svoj prospech, dosahovania globálneho vplyvu a financovania svojich aktivistických sietí. Atribút pokrytectva zahŕňal presvedčenie, že konzervatívcom ide viac o to, akí sa zdajú, než akí naozaj sú; prípadne že merajú seba iným metrom ako druhých. V tejto súvislosti boli často označovaní za falošných a prirovnávaní k farizejom. Pomerne vysoký výskyt sme namerali aj pri atribúte paranoje. Konzervatívci trpia podľa liberálov nezdravými fóbiami (napr. voči LGBT osobám zaostávajú za prístupom pápeža Františka), vymýšľajú si neexistujúce hrozby a neexistujúcich nepriateľov, preháňajú, zveličujú, strašia a živia kultúrne vojny. Fňukajú, pestujú si dolorizmus, sú sebaľútostiví a hysterickí (napr. v súvislosti s cancel culture). Metaforicky by sme mohli povedať, že „maľujú čerta na stenu" alebo „počujú trávu rásť".

Zvyšné atribúty s okrajovejším výskytom zahŕňali napr. krutosť (8 %) chápanú ako vnútornú toxickosť, túžbu po odplate, násilníctvo, tyranské správanie, chlad, ba až potešenie z utrpenia druhých (napr. odmietanie povolenia potratovej tabletky, len *„aby ženy pri potratoch poriadne trpeli"*[42]). Za atribútom nedemokratickosti (8 %) sa skrývalo liberálne presvedčenie, že konzervatívci neznesú opozíciu, sú autoritársky naladení, a preto cenzurujú,

---

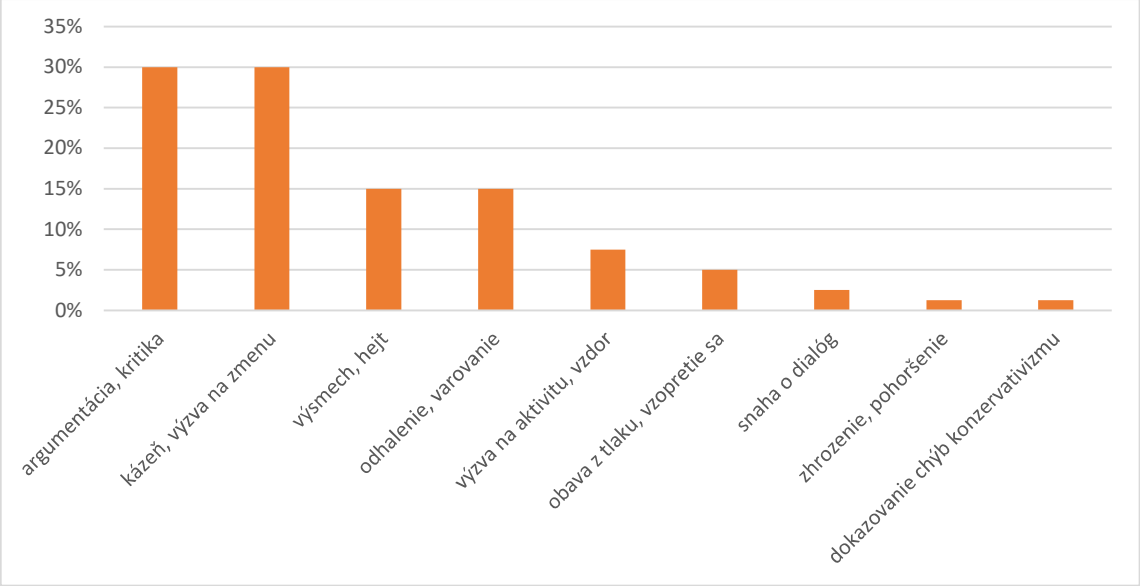
[39] V. Leksa, *Okolo mňa je plno pohoršených*, w *„SME"* 18. mája 2021, dostupné na: https://komentare.sme.sk/c/22662103/okolo-mna-je-plno-pohorsenych.html.
[40] Z. Kepplová, *Štát bez škodcov. A je to tu zas*, w „SME" 15. júna 2021, dostupné na: https://komentare.sme.sk/c/22682596/stat-bez-skodcov-a-je-to-tu-zas.html.
[41] Š. Šrobár, *Byť kresťanom už nie je samozrejmé*, w „SME" 23. apríla 2021, dostupné na: https://komentare.sme.sk/c/22643679/byt-krestanom-uz-nie-je-samozrejme.html.
[42] S. Jánošová, *Ide im len o to, aby ženy pri potratoch poriadne trpeli*, w „SME" 8. októbra 2020, dostupné na: https://zena.sme.sk/c/22504796/ide-im-len-o-to-aby-zeny-pri-potratoch-poriadne-trpeli.html?ref=av-center.

potláčajú slobodné médiá, diskusiu a oponentov, kolaborujú s Ruskom a s Čínou, ba čo viac, sú ochotní podporovať aj zvrátené ideológie, ak im to vyhovuje. Pod spiatočníctvom (8 %) sa chápala zaostalosť, zatuchnutosť, mentálna zavrznutosť v stredoveku[43], uzavretosť pred potrebnými reformami a lipnutie na prekonaných tradíciách. Pod pomenovanie „nepochopenie kresťanstva“ (8 %) sme zahrnuli výčitky voči konzervatívcom za to, že sa odklonili od pôvodného Kristovho odkazu a od hlbokej všeobjímajúcej lásky a hýčkajú si svoju obmedzenú kultúrno-etickú agendu.

V súvislosti so sebectvom (4 %) vyčítali liberáli konzervatívcom úzkoprsú bezohľadnosť voči reálnym potrebám spoločnosti a skutočnému dobru blížnych. Pod atribút mizogýnie (3 %) sme zaradili presvedčenia o tom, že konzervatívci považujú ženy za podradné, menejcenné, ponižujú ich a správajú sa voči nim mačisticky. Chamtivosť (3 %) súvisela s korupčným pragmatickým správaním.

Kategória **výstup** pokrýva reakciu autora analyzovaného textu. V liberálnych médiách (graf č. 6) bol najsilnejší postoj argumentácie a kritiky spolu s kázňou a výzvou na zmenu (30 %). Týmto termínom sme označili apely na konzervatívcov, aby sa zamysleli, zmenili svoje názory a správanie. Tento typ „výstupu“ bol často prítomný v textoch liberálnych teológov, ktorí prezentovali moderné, progresívne chápanie kresťanstva, preto sme zvolili výraz „kázeň“. Druhým najčastejším postojom bol výsmech (15 %), akési „odpľutie si“. Autori bohato využívali iróniu a sarkazmus, adresované najmä náboženskému presvedčeniu a mentálnej nedostatočnosti oponenta. Odhalenie a varovanie (15 %) sa týkalo napr. nedemokratických, fundamentalistických a fašizoidných hrozieb.

Graf č. 3: „Výstupy“ v liberálnych médiách.

Výzva na aktivitu a vzdor (8 %) zahŕňala napr. rady, ako sa vymaniť z područia mocibažnej cirkvi, ako sa dostať v Poľsku k potratom, ako sa dištancovať od nedemokratickej politiky Maďarska a Poľska, ako voliť J. Bidena a nevoliť D. Trumpa... Obava

[43] „Stredovek“ je obľúbená liberálna metafora prekonaného, zastaraného, rigidného.

z konzervatívneho tlaku (5 %) mala jednak celospoločenský rozmer (moc cirkvi, hrozba extrémistického násilia) a jednak osobný rozmer (v zmysle „nestarajte sa nám do života“). Za snahou o dialóg (3 %) sa skrývalo úsilie porozumieť druhej strane, prizvať ju do spoločného boja proti extrémizmu, uznať niektoré jej argumenty a inšpirovať sa nimi (napr. v oblasti cancel culture). Okrajové hodnoty okolo 1 % dosiahli „výstupy“ dokazovania chýb konzervativizmu (zídenie z cesty pravého kresťanstva, zodpovednosť za trumpizmus) a pohoršeného zhrozenia vlastného autorom, ktorí vyjadrovali hnev a pohoršenie nad absurdnými konzervatívnymi presvedčeniami.

Expresíva

Expresíva obsahovala takmer polovica skúmaných textov, pričom sme zaznamenali výrazný rozdiel medzi ich výskytom v Denníku N (tretina) a v denníku SME (viac než polovica) (tab. č. 2).

Tab. č. 3: Výskyt expresív.

Denník N	47	33%
SME	94	57%
Spolu	**141**	**46%**

Expresíva sme rozdelili do troch kategórií z hľadiska objektu (na koho sa vzťahovali):

- javy,
- skupiny,
- jednotlivci.

Následne sme ich analyzovali v štyroch skupinách z hľadiska výrazových prostriedkov expresivity:

- irónia,
- hodnotenie (s morálnym akcentom),
- opis (s charakterizačným akcentom),
- obraznosť.

Orientácia denníkov na jednotlivé kategórie expresív bola pomerne rovnomerná: okolo 40 % v každej kategórii (tab. č. 3).

Tab. č. 4: Distribúcia obsahových kategórií expresív.

	javy	**skupiny**	**osoby**
Denník N	60%	47%	36%
SME	40%	36%	39%
Spolu	**47%**	**40%**	**38%**

Do kategórie **javy** sme zaraďovali expresíva týkajúce sa všeobecne spoločenských a politických javov, ideologických prúdov, kultúrno-etických problémov. V liberálnych

denníkoch bolo druhým najčastejším javom, na ktorý sa vzťahovalo expresívne vyjadrovanie komentátorov, práve kresťanstvo (23 %). Vyšší podiel dosiahla už len kategória nazvaná „obavy konzervatívcov“ (26 %) a zahŕňajúca rôzne javy, ktorých sa konzervatívci podľa liberálov neodôvodnene obávajú (LGBT propaganda, pro-choice propaganda, genderová ideológia, cancel culture a pod.). Ostatné javy (konzervativizmus, rodina, pro-life atď.) mali podiel menší ako 20 %.

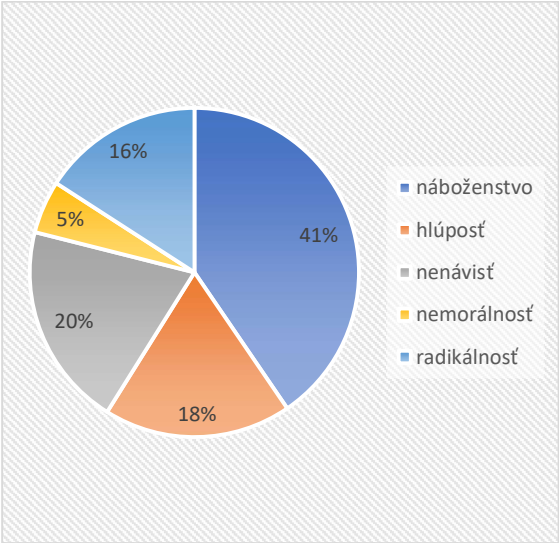
V kategórii **skupín** boli najčastejším objektom expresívneho vyjadrovania veriaci a cirkev (73 %), hneď za nimi nasledovali konzervatívci ako takí (64 %) a následne konzervatívni politici (48 %). To boli tri najpočetnejšie kategórie, ostatné sa vyskytovali skôr okrajovo (Trumpovi voliči, konzervatívni aktivisti, novinári, intelektuáli).

V kategórii **jednotlivcov** sa liberálni komentátori najčastejšie expresívne vyjadrovali o ministrovi práce Milanovi Krajniakovi (13 výskytov), poslankyni Anne Záborskej a maďarskom premiérovi Viktorovi Orbánovi (po 8 výskytov). Viacnásobne bol spomínaný ešte poslanec Richard Vašečka (4-krát), americký prezident Donald Trump, poslanec Martin Čepček, kňaz Marián Kuffa (3-krát). Minister práce dominoval vďaka obľúbenému označeniu za križiaka, čo je narážka na jeho starý blog *Posledný križiak*, kam písal ešte pred vstupom do politiky. Ostatní slovenskí aktéri pochádzajú výlučne z kresťanského pro-life prostredia.

Je teda zrejmé, že z tematického hľadiska mala cirkev, kresťanstvo a veriaci v liberálnych komentároch prioritné zastúpenie, čo sa potvrdilo aj tematickou analýzou expresívnych výrazov, ktoré sme triedili do piatich skupín (graf č. 11):

- náboženstvo,
- radikálnosť,
- hlúposť,
- nemorálnosť,
- nenávisť.

Graf č. 4: Tematické kategórie expresív.

Téma náboženstva mala s dvojpätinovým podielom výraznú prevahu nad všetkými ostatnými témami. Zaujímavé je, že v liberálnej argumentácii akoby táto téma suplovala samotnú ideológiu konzervativizmu. Ideologický argumentačný spor sa zameriava nie na ideologický pendant liberalizmu, ale na náboženstvo. Svedčí to o tom, že liberáli považujú náboženstvo jednak za ideológiu[44] a jednak za základ konzervativizmu.

Iróniu sprevádzali úvodzovky, prípadne častice a prídavné mená (*akože, takzvaný, bájny, údajný*), ale najčastejšie bola zrejmá z kontextu. Kresťanstvo ako jav si vyslúžilo ironické poznámky napr. v súvislosti so starým videom zaznamenávajúcim modlitbu vtedajšieho ministra zdravotníctva Mareka Krajčího v kresťanskom charizmatickom spoločenstve. Komentátori si uťahovali z hovorenia v *„anjelských jazykoch"* a citovali *„zázračný nezrozumiteľný blábol"*: „*chlóra banda, nech je sranda"*[45]. Veriaci ako skupina boli ironicky označovaní za *„jediných pravých katolíkov"* alebo tunajšiu najlepšie a najsprávnejšie veriacu skupinu. V súvislosti s konkrétnymi osobami bola irónia pomerne zriedkavá. Spomenúť môžeme výraz *„monsignore Orosch"* (trnavský arcibiskup).

Hodnotiace pomenovania konzervatívnych javov obsahujú početnú skupinu veľmi frekventovaných výrazov, ako *fanatický, ultrakonzervatívny, ultraradikálny, fundamentalistický, katolícko-fundamentalistický, bigotný, radikálny, klerikálny, stredoveký, demagogický, fašistický, klérofašistický, nacistický, neonacistický, rasistický, populistický, nacionalistický, autoritársky, krajne pravicový, sexistický, nenávistný, reakcionársky, homofóbny, transfóbny, ľudácky, katolícky, dogmatický, ultrakresťanský*. Tieto hodnotiace výrazy sa požívajú aj v substantívnom tvare. V niektorých kontextoch pôsobia expresívne, v niektorých skôr ako prirodzená súčasť liberálneho terminologického slovníka.

Medzi hodnotiace prívlastky obsahovo naviazané na kresťanstvo môžeme zaradiť výrazy *stredovekársky* (pro-life hnutie), *šaría* (pro-life zákony), prípadne prívlastky adresované priamo cirkvi a kresťanstvu: *plebejský, gýčový, primitívny*. Kultúra smrti bola označená za *pripečenú*. Skupiny osôb si vyslúžili prívlastky, ako *boží, fosílni, primitívni, úchylný* (klérus), *snehovočistí pátričkárski* (Slováci), *poverčiví, vyšinutí, hlúpi, hneduckí, postľudácki*[46]*, letničiarski, zbožní, bohorovní, neomylní*, prípadne *páchajúci ohavné a nehanebné útoky*

---

[44] So stotožnením ideológie a náboženstva by polemizovali nielen teológovia (Q. H. Nguyen et al., *Religion, cutlture and Vietnam seen from a cultural-religious point of view,* „European Journal of Science and Theology" 2020, nr 4, s. 139; E. Krapka, *Teológia pred Božou tvárou,* Trnava 2000, s. 35; J. Ratzinger, *Úvod do kresťanstva,* prel. František Rábek, Trnava 2007, s. 36–37), ale aj politológovia (R. Scruton, *Slovník politického myšlení,* Brno 1989, s. 41; P. Šaradin, *Historické proměny pojmu ideologie,* Brno 2001, s. 20–23; M. Cíbik, *Liberáli a tí druhí,* Bratislava 2017, s. 11), či dokonca jazykovedci etymológovia (Ľ. Králik, *Stručný etymologický slovník slovenčiny,* Bratislava 2015, s. 227). Ideológia a nábožentvo sú obsahovo odlišné pojmy: kým náboženstvo sa viaže na osobnú vieru a do značnej miery sa s ňou definične stotožňuje, ideológia má všeobecnejší a odťažitejší charakter.

[45] Narážka na virálne video ženy, ktorá sa modlila za ministra Krajčího a za vládu v jazykoch, vyslovujúc niečo ako „chlóra buanda salara banda" (T. Kyseľ, *Chlóra buanda salara banda, jazyk, ktorý pozná aj premiér. O čo ide v hnutí, z ktorého prišiel Heger*, w „Aktuality.sk" 22. 6. 2021, dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/880174/chlora-buanda-salara-banda-jazyk-ktory-pozna-aj-premier-o-co-ide-v-hnuti-z-ktoreho-heger-prisiel/).

[46] Narážky na hnedú farbu, ľudácky režim a klérofašizmus sú špecifické pre Slovensko pre jeho neblahú históriu spojenectva s Hitlerovým Nemeckom počas druhej svetovej vojny, keď, navyše, stál na čele Slovenskej republiky ako prezident katolícky kňaz Jozef Tiso, po vojne odsúdený a obesený, považovaný liberálmi jednoznačne za vojnového zločinca a časťou konzervatívneho spektra (do istej miery) ospravedlňovaný. Vyčíta sa mu najmä slabošský súhlas s vyvážaním slovenských Židov, ktorých zahynulo počas vojny v koncentračných táboroch približne 70-tisíc.

(katolíci). Konkrétni veriaci jednotlivci boli označovaní ako *tvrdohlavá svätuškárka* (Anna Záborská), *nepríčetný* (Martin Čepček), *šialený kňaz so spasiteľským syndrómom* (Marián Kuffa), *bohorovní slovenskí biskupi, klerikálny sexuológ, drzí a nezdvorilí* (evanjelickí biskupi).

Opisné pomenovania v kategórii javov zahŕňali slová *rárohy a povery* (náboženstvo a jeho prejavy vo verejnom priestore či politickom živote), *bludy, tmárstvo*, pričom boli zrejmé konotácie so stredovekom chápaným v liberálnom prostredí ako synonymum temnoty, úpadku a neľudských režimov (s prispením cirkvi). V kategórii skupín tvorili opisné pomenovania najčastejšie využívaný typ expresív. Zaznamenali sme výrazy typu *križiaci, suprematisti, doktrinári, oportunisti, sektári, talibanci, katolibanci, farizeji a zákonníci, nevzdelanci, kazatelia, pokrytci, spiatočníci, černokňažníci, hrdí potomkovia upaľovačov čarodejníc, občianske filiálky cirkvi, boží hovorcovia, boží bojovníci, chudáci, plačkovia, jazdci apokalypsy*. Za osobitne tvorivé možno označiť pomenovanie „*kresťanisti*“, ktoré viackrát používal komentátor Michal Havran z denníka SME, alebo „*klerici*“, ktoré prebrala Anne Applebaumová od francúzskeho esejistu Juliena Bendu, označujúceho takto vo svojej knihe *La trahison de Clercs* z roku 1927 zradných, pragmatických, mocibažných intelektuálov. Podobne frekventovaná bola táto kategória expresív aj pri pomenúvaní konkrétnych jednotlivcov. Medzi tie tvorivejšie patrilo najmä pomenovanie „*križiak*“, prevažne na adresu ministra Krajniaka, ale prenesene aj na ďalších konzervatívcov. Okrem toho sme zaznamenali výrazy *klávesista, autor „desiatok hymien a chválospevov, troch albumov uctievania“* (Marek Krajčí), *svätuškárka* (Záborská), *znalec prirodzeného poriadku* (Roman Joch[47]), *poslanec Martin „kamikadze“ Čepček, etalón slovenských katolíkov, nekritizovateľný šarlatán* (Marián Kuffa), *postavička* (kardinál Burke), *ideológ*, *manipulátor* (poslanec Tomáš Taraba), *karikatúra kresťanstva* (Záborská, Vašečka), *úderka s Vašečkom, Škripekom, Kuffom, Záborskou, Hegerom, Krajčím, katolícky výsadok v parlamente* (Záborská a spol.). Objavili sa aj zovšeobecnené vlastné mená v role antonomázie[48], ako *zvolenskí a oroschovia*[49] (cirkvi by bolo lepšie bez takých), *jochovia* (a podobní osvietenci).

Obrazné vyjadrenia či metafory sme v kategórii javov zaznamenali len dve. Za (nesplnenú) *„Božiu misiu“* bolo označené pôsobenie Marka Krajčího na ministerstve zdravotníctva a v súvislosti s pro-life aktivitami v parlamente si komentátorka SME Soňa Jánošová *„ťukala na čelo“*. Za metaforické možno označiť aj niektoré už spomenuté pomenovania skupín, ako *križiaci* či *upaľovači čarodejníc*. K nim môžeme priradiť ešte *inkvizíciu*, ako bola pomenovaná napr. súčasná Kongregácia pre vieru alebo pro-life aktivisti. V súvislosti s konkrétnymi jednotlivcami sme do tejto kategórie expresív zaradili iba jeden výraz: keď bol minister práce Milan Krajniak charakterizovaný ako adresát „*vnuknutí*“, ktoré sa snaží inkorporovať do dôchodkového systému. Sledujeme tu narážku na náboženské reálie.

Interpretácia a záver

[47] Nový riaditeľ Inštitútu pre výskum práce a rodiny na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR.
[48] Typ metonymie, náhrada všeobecného pomenovania vlastným menom (Eva = žena, Judáš = zradca, donchuan = sukničkár), píše sa s malým alebo veľkým začiatočným písmenom (T. Rončáková, *Žurnalistické žánre. Vysokoškolská učebnica,* Ružomberok 2019, s. 302).
[49] Stanislav Zvolenský je arcibiskupom Bratislavskej arcidiecézy, Ján Orosch je arcibiskupom Trnavskej arcidiecézy.

Naše výskumy zamerané na to, ako liberáli vnímajú konzervatívcov a ako (expresívne) sa o nich vyjadrujú, realizované na vzorke názorových textov publikovaných v mainstreamových médiách, poukázali, o. i., na špecifické miesto kresťanstva a cirkvi v konzervatívno-liberálnom spore.

V súvislosti s tematickým zameraním liberálnych komentárov sa ako najčastejšia vynorila kategória náboženstva (kresťanstva a cirkvi), ktorá prevýšila všetky ostatné sporné kultúrno-etické témy. Liberáli neoddeľujú pôsobenie cirkvi od pôsobenia konzervatívcov, naopak, svoju kritiku do značnej miery zameriavajú práve na prepojenosť spoločensko-politického života a cirkvi, čo dokresľujú expresívne výrazové prostriedky používané na dosahovanie ironického či satirického efektu (*bigotný, fundamentalistický, stredoveký, pobožný, pátričkársky, klerikálny, dogmatický, demagogický, klérofašistický, inkvizícia, spasiteľský syndróm, križiak...*). Tento slovník je vlastný aj veriacim liberálom, prípadne liberálom priateľským voči kresťanstvu, pretože konzervatívcov vnímajú ako tých, čo sa odklonili od láskavej, všeobjímajúcej podstaty kresťanstva. Liberálni komentátori dokonca kresťanom prisudzujú neľudskosť. Vnútornú dobrotu, harmóniu a láskavosť nazývajú ľudskosťou, pričom konzervatívcom vyčítajú absenciu týchto kvalít a považujú ich za necitlivých, bezcitných, tvrdých, ba až krutých, sadistických, nebezpečne monštruóznych. Pretože nadraďujú fiktívne „vyššie“ zásady tým obyčajným, ľudským.

Zaujímavé je pritom zistenie, že tieto výčitky sa realizujú prevažne na akejsi „mikro“ úrovni, čiže skôr v osobnej, vnútornej, intímnej rovine – než v rovine spoločensko-politickej (na národnej aj globálnej úrovni). Ukázalo sa, že liberálna kritika voči konzervatívcom ostáva skôr na tejto úrovni: ak liberáli vyčítajú konzervatívcom túžbu po moci, majú na mysli skôr túžbu *„nazízať do spálni“*, starať sa do životov druhých, diktovať im svoje morálne pravidlá, než systematicky kultúrne a politicky ovládať spoločnosť. Liberáli zároveň konzervatívcom vo vysokej miere (v súvislosti s kresťanstvom až 58 %) prisudzujú hlúposť, zadubenosť, mentálnu nedostatočnosť, nedovzdelanosť atď. a často siahajú po irónii a sarkazme. Taká kritika sa oveľa účinnejšie realizuje na osobnej úrovni, adresne. Ilustruje to aj miera expresivity adresovanej priamo známym, blízkym jednotlivcom (nie odťažitým, historickým alebo neznámym postavám).

Zároveň sme poukázali na určitý postoj nadradenosti liberálov voči konzervatívcom. Mohli by sme hovoriť o syndróme „staršieho brata“. Kým konzervatívci vo svojich mediálnych výstupoch venujú tradične veľkú pozornosť rozličným aktuálnym kultúrno-etickým témam (LGBT, potraty, eutanázia, gender, cancel culture, klíma, migrácia, súdny aktivizmus, progresivizmus EÚ, BLM), liberáli označujú ich obavy za prehnané, vymyslené, za maľovanie čerta na stenu a obviňujú konzervatívcov z paranoje. Prejavilo sa to vo „výstupoch“, čiže postojoch a reakciách liberálnych komentátorov. Nemali potrebu zaangažovanej argumentácie a kritiky, ale ostávali skôr v polohe nesúhlasného napomínania „mladšieho brata“ a z pozície silnejšieho mu udeľovali buď „kázeň“ v zmysle láskavej výzvy na „obrátenie“, alebo si pred ním znechutene „odpľuli“ s využitím irónie a sarkazmu.

Samozrejme, bolo by zaujímavé porovnať tieto výsledky s tým, ako – naopak – konzervatívci vnímajú liberálov a ako sa o nich (expresívne) vyjadrujú. To sa aj deje v rámci širších výstupov z nášho rozsiahleho výskumu mediálnych komentárov, v ktorom druhú, porovnateľne rozsiahlu časť výskumnej vzorky tvoria konzervatívne komentáre týkajúce sa tém kultúrnej vojny. Výsledky budú priebežne publikované. V tomto texte sme sa však

zamerali špecificky na obraz cirkvi a kresťanstva/kresťanov v liberálnych médiách, preto sme prezentovali čiastkové výstupy daného výskumu.

Literatúra

Ch. Bally, *Le langage et la vie,* Zürich 1935.

M. Bodnárová, *Expresivita a modifikácia lexém ako priestor pre realizáciu ikonicko-symbolického princípu v neinštitucionálnom dialógu*, „Jazyk a kultúra“ 2010, nr 4.

P. Buchanan, *The Cultural War for the Soul of America*, „Patrick J. Buchanan – Official Website“ 1992, 14. 9. 1992. Dostupné na: http://buchanan.org/blog/the-cultural-war-for-the-soul-of-america-149.

M. Cíbik, *Liberáli a tí druhí,* Bratislava 2017.

R. Dreher, *Benediktova voľba,* Bratislava 2017.

J. Findra, *Štylistika slovenčiny.* Martin 2004.

J. Furdík, *Slovenská slovotvorba,* Prešov 2004.

H. Happ, *Die lateinische Umgangssprache und die Kunstsprache des Plautus*, „Glotta“ 1967, nr 1–2, s. 60–104.

F. Heider, *The Psychology of Interpersonal Relations,* New York 1958.

M. Horváth, *Štylistika súčasného slovenského jazyka,* Bratislava 2016.

J. D. Hunter, *Culture Wars: The Struggle to Define America,* New York 1992.

J. D. Hunter, *The Cultural War and the Sacred/Secular Divide: The Problem of Pluralism and Weak Hegemony*, „Social Research“ 2009, nr 4, s. 1307–1322.

M. Ivanová-Šalingová, *Expresívny príznak*, „Jazykovedný časopis“ 1970, nr 2, s. 154–171.

M. Ivanová-Šalingová, *Z výskumov expresivity,* w *Jazykovedné štúdie XII*, Bratislava 1974, s. 302–214.

J. Jaspars, M. Hewstone, *Social categorization, collective beliefs, and causal attribution,* w *The social psychological study of widespread beliefs*, ed. C. Fraser, G. Gaskell, Oxford 1990, s. 121–141.

D. Jeffreys, *Euthanasia and John Paul II's "Silent language of profound sharing of affection: Why Christians should care about Peter Singer,* „Christian Bioethics“ 2011, nr 3, s. 359–378.

Ján Pavol II, *Evangelium vitae* [encyklika], 1995. Dostupné na: https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae

E. E. Jones, D. E., Kanouse, H. H. Kelley et al., *Attribution: Perceiving the Causes of Behavior,* Morristown 1972.

S. Kasap, F. Ünsal, *Attribution Theory and Language Learning*, „Research in Language and Education: An International Journal [RILE]" 2021, nr 2, s. 111–118.

H. H. Kelley, *Attribution theory in social psychology*, w *Nebraska Symposium on Motivation,* ed. D. Levine, Lincoln, NE 1967*,* s. 192–240.

H. H. Kelley, *Attributions in social interaction*, Morristown 1971.

Ľ. Králik, *Stručný etymologický slovník slovenčiny,* Bratislava 2015.

E. Krapka, *Teológia pred Božou tvárou,* Trnava 2000.

M. Křístek, *Expresivum*, w *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny,* ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, 2017, dostupné na: https://www.czechency.org/slovnik/EXPRESIVUM.

V. Manusov, *Attribution Theories: Assessing Causal and Responsibility Judgments in Families,* w *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives,* ed. D. O. Braithwaite, L. A. Baxter, Thousand Oaks, CA, London, New Delhi 2006, s. 181–196.

J. Mistrík, *Štylistika. 4. vyd.* Bratislava 2021.

Q. H. Nguyen et al., *Religion, cutlture and Vietnam seen from a cultural-religious point of view,* „European Journal of Science and Theology" 2020, nr 4, s. 137–149.

A. Rakús, *Radikálny feminizmus v kultúrnej vojne*, w „Impulz" 2005*,* nr 2, dostupné na: http://www.impulzrevue.sk/article.php?25.

J. Ratzinger, *Úvod do kresťanstva,* prel. František Rábek, Trnava 2007.

T. Rončáková, *Žurnalistické žánre. Vysokoškolská učebnica,* Ružomberok 2019.

T. Rončáková, Z. Vandáková, *Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v novinárskych textoch,* Ružomberok 2020.

T. Rončáková, *Closed churches during a pandemic: liberal vs. conservative and Christian vs. atheistic argumentation in the media*, „Journalism and media" 2021, nr 2, s. 225–243.

T. Rončáková: *Faith as a Starting Point in the Public Discourse*, „Studia theologica" 2018, nr 4, s. 113–139.

P. Šaradin, *Historické proměny pojmu ideologie,* Brno 2001.

H. Scherer, *Úvod do metody obsahové analýzy*, w *Analýza obsahu mediálních sdělení,* Praha 2004.

J. Schmitt, Julien, *Attribution theory*, w *Wiley Encyclopedia of Management, vol. 9. Marketing,* New York 2015.

R. Scruton, *Slovník politického myšlení,* Brno 1989.

E. Stankiewicz, *Problems of Emotive Language,* w *Approaches to Semiotics,* Hague 1964, s. 239–264.

X. Wang, S. Kulich, *Attribution theory*, w *The SAGE encyclopedia of intercultural competence,* Thousand Oaks, CA, London, New Delhi 2015, s. 26–28.

B. Weiner, *Human motivation: metaphors, theories and research*, Newbury Park 1992.

B. Weiner, *Attribution theory*, w *International Encyclopedia of Education,* vol. 6, 2010, s. 558–563, dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470479216.corpsy0098.

B. Weiner, *Wither attribution theory?,* „Journal of Organizational Behavior" 2019, nr5, s. 603–604.

J. Zima, *Expresivita slova v současné češtině*, Praha 1961.

Pramene

S. Jánošová, *Ide im len o to, aby ženy pri potratoch poriadne trpeli*, w „SME" 8. októbra 2020, dostupné na: https://zena.sme.sk/c/22504796/ide-im-len-o-to-aby-zeny-pri-potratoch-poriadne-trpeli.html?ref=av-center.

Z. Kepplová, *Štát bez škodcov. A je to tu zas*, w „SME" 15. júna 2021, dostupné na: https://komentare.sme.sk/c/22682596/stat-bez-skodcov-a-je-to-tu-zas.html.

T. Kyseľ, *Chlóra buanda salara banda, jazyk, ktorý pozná aj premiér. O čo ide v hnutí, z ktorého prišiel Heger*, w „Aktuality.sk" 22. 6. 2021, dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/880174/chlora-buanda-salara-banda-jazyk-ktory-pozna-aj-premier-o-co-ide-v-hnuti-z-ktoreho-heger-prisiel/.

V. Leksa, *Okolo mňa je plno pohoršených*, w *„SME"* 18. mája 2021, dostupné na: https://komentare.sme.sk/c/22662103/okolo-mna-je-plno-pohorsenych.html.

Š. Šrobár, *Byť kresťanom už nie je samozrejmé*, w „SME" 23. apríla 2021, dostupné na: https://komentare.sme.sk/c/22643679/byt-krestanom-uz-nie-je-samozrejme.html.

Internetové zdroje

„Denník N", dostupné na: www.dennikn.sk.

„SME“, dostupné na: www.sme.sk.